

การพัฒนาเชิงอนุรักษ์ เมืองเก่าลพบุรี

1. ความสำคัญของชุมชนเมืองลพบุรี

อาณาเขตที่เป็นจังหวัดลพบุรีปัจจุบัน มีหลักฐานการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มาแล้วหลายยุคสมัย ได้แก่

1.1 ยุคก่อนประวัติศาสตร์ มีหลักฐานการตั้งถิ่นฐานที่

- ถ้ำกระดาน เขาสนามแจง อำเภอบ้านหมี่ (12,000 - 4,000 ปีมาแล้ว)
- บ้านโคกเจริญ ตำบลบัวชุม อำเภอชัยบาดาล (3,000 - 2,500 ปีมาแล้ว)
- ศูนย์การทหารปืนใหญ่ ลพบุรี (2,503 - 2,425 ปีมาแล้ว)
- เขาวงพระจันทร์ บ้านห้วยโป่ง ตำบลห้วยโป่ง อำเภอโคกสำโรง (2,000 ปีมาแล้ว)

1.2 ยุคประวัติศาสตร์

1.2.1 สมัยทวารวดี (ลวะปุระ หรือลวะโว) พุทธศตวรรษที่ 11-16 มีหลักฐานแสดงการตั้งถิ่นฐานชุมชน กระจายอยู่ตามอำเภอต่าง ๆ ในบริเวณดังกล่าวปรากฏคูน้ำ คันดินซึ่งสันนิษฐานได้ว่าเป็นขอบเขตของเมือง ได้แก่

- เมืองดงมะรุม ที่บ้านไผ่เจริญ ตำบลดงมะรุม อำเภอโคกสำโรง
- เมืองไพศาลี ที่บ้านใหม่ไพศาลี ตำบลโคกเจริญ กิ่งอำเภอโคกเจริญ

- เมืองชัยจำปา ที่บ้านชัยจำปา ตำบลชัยจำปา กิ่งอำเภอท่าหลวง
- เมืองลพบุรีในเขตเมืองเก่า อำเภอเมือง ในสมัยนั้นลพบุรีมีชื่อว่า “ลวะโว” หรือ “ลวะปุระ”

1.2.2 สมัยพุทธศตวรรษที่ 16 - 19

ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมา ได้มีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมขึ้นที่เมืองลพบุรี รูปแบบของศิลปะในสมัยนี้แตกต่างไปจากศิลปะสมัยทวารวดีอย่างชัดเจน เนื่องจากมีศิลปะของขอมปนอยู่มาก จนสามารถแยกรูปแบบของศิลปกรรมออกมาเป็นแบบเฉพาะได้ และมีชื่อว่า “ศิลปะลพบุรี” ลักษณะของศิลปะลพบุรี คือ รูปแบบของโบราณสถานและโบราณวัตถุ มีลักษณะคล้ายศิลปะขอม ในประเทศกัมพูชา ช่วงเวลาตั้งแต่ พ.ศ. 1553 ถึงปลายพุทธศตวรรษที่ 19

ช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 ศูนย์กลางอำนาจในภาคกลางของประเทศไทยได้ย้ายไปที่เมืองอโยธยา ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ลวะโวหรือลพบุรีได้ลดฐานะลงมาเป็นเมืองลูกหลวงของอโยธยา แต่ยังเป็นศูนย์กลางทางศาสนาและศิลปะวิทยาการอยู่

1.2.3 สมัยอยุธยา (พุทธศตวรรษที่ 19 - 24)

ช่วงแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ฯ (พ.ศ. 2199 - 2231) อาณาจักรอยุธยาได้มีการติดต่อกับต่างชาติต่างประเทศมาก เกิดการแข่งขันทางการค้า

ทำให้ฮอลันดามีความไม่พอใจอาณาจักรอยุธยา เมื่อ พ.ศ. 2207 ฮอลันดาได้ส่งกองทัพเรือปิดปากอ่าวไทย จนสมเด็จพระนารายณ์ฯ ต้องทำสัญญาไม่ค้าขายแข่งกับพวกฮอลันดา

พ.ศ. 2208 สมเด็จพระนารายณ์ฯ โปรดให้สร้างเมืองลพบุรีเป็นราชธานีแห่งที่ 2 ออกแบบโดยช่างชาวฝรั่งเศส มีการสร้างพระราชวัง ป้อม ประตู และกำแพงเมือง รูปแบบสถาปัตยกรรมมีอิทธิพลยุโรป เมืองขยายอาณาเขตออกไปทางทิศตะวันออกมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีการก่อสร้าง บ้านหลวงรับราชทูต พระที่นั่งเย็น วัดตองปุ วัดสันเปาโล และโปรดให้บูรณะ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ และแปลงศาสนาสถานเดิมให้เป็นวัดในพุทธศาสนานิกายหินยานหลายแห่ง เช่น พระปรารค์สามยอด และเทวสถานหรือ “*ปรารค์แขก*” เป็นต้น

พ.ศ. 2231 สมเด็จพระนารายณ์ฯ เสด็จสวรรคตที่เมืองลพบุรี พระเพทราชาพระมหากษัตริย์องค์ต่อมาได้ย้ายราชธานีกลับไปพระนครศรีอยุธยา

1.2.4 สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ช่วงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โปรดให้บูรณะปฏิสังขรณ์แหล่งอารยธรรมในอดีตหลายเมือง ซึ่งรวมทั้งเมืองลพบุรีด้วย โดยโปรดให้ซ่อมแซมพระที่นั่งจักรพรรดิพิมลในพระราชวังที่ลพบุรีพร้อมทั้งซ่อมแซมกำแพงและประตูพระราชวังทั้งหมด และสร้างพระที่นั่งพินามงกุฎเป็นที่ประทับในพระราชวัง พร้อมทั้งสร้างตำหนักอีกหลายหลัง และพระราชทานนามพระราชวังใหม่ว่า “*พระนารายณ์ราชนิเวศน์*” การบูรณะปฏิสังขรณ์แล้วเสร็จในช่วงแผ่นดินรัชกาลที่ 5 ซึ่งในช่วงแผ่นดินนี้ได้มีการตัดทางรถไฟสายเหนือผ่านเมืองลพบุรีและมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศใหม่ ลพบุรีมีฐานะเป็นจังหวัดหนึ่งขึ้นกับมณฑลอยุธยา พระ-

บาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานหมู่พระที่นั่งพินามงกุฎและตำหนักต่าง ๆ เป็นศาลาว่าการมณฑล จนถึงสมัยรัชกาลที่ 8 พ.ศ. 2483 หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีได้ให้สร้างเมืองใหม่ขึ้นทางด้านตะวันออกของเมืองเดิม สิ่งก่อสร้างมีศาลากลางและสถานที่ราชการเป็นศูนย์ราชการใหม่ จึงได้ย้ายสถานที่ราชการจากพระที่นั่งในพระนารายณ์ราชนิเวศน์ไปอยู่ที่ศูนย์ราชการใหม่จนกระทั่งทุกวันนี้

จากการพัฒนาที่ยาวนานและต่อเนื่องของลพบุรี พบว่าลพบุรีเป็นดินแดนแห่งอารยธรรมที่อุดมไปด้วยโบราณสถานและโบราณวัตถุหลายยุคหลายสมัย สิ่งเหล่านี้เป็นทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งสามารถอธิบายถึงวิวัฒนาการของมนุษย์ในภูมิภาคนี้ได้หากได้มีการค้นคว้าและศึกษากันอย่างละเอียดทุก ๆ ด้าน ดังนั้น การดูแลรักษาและอนุรักษ์โบราณสถาน หลักฐานทางประวัติศาสตร์และแหล่งโบราณคดีจึงเป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติเพื่อรักษาทรัพยากรอันเป็นมรดกของชาติไว้ให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาวิวัฒนาการของบรรพบุรุษต่อไป

2. การเจริญเติบโตของชุมชนเมืองลพบุรี

2.1 ลักษณะทางภูมิศาสตร์

ผังเมืองรวมลพบุรีมีพื้นที่ประมาณ 53.64 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่เขตเทศบาลทั้งหมด และพื้นที่บางส่วนของตำบลต่าง ๆ รอบเขตเทศบาลด้วย ยกเว้นค่ายทหาร 4 แห่ง ได้แก่ค่ายสมเด็จพระนารายณ์มหาราช กองบังคับการจังหวัดทหารบกลพบุรี กองพันทหารราบที่ 1 กรมทหารราบที่ 31 รักษาพระองค์ และค่ายชิราลงกรณ์ พื้นที่มีลักษณะเอียงลาดจากทิศตะวันออกมาสู่ทิศตะวันตก ซึ่งเป็นที่ลุ่มโดยมีแม่น้ำลพบุรีเป็นแนวกัน พื้นที่เอียงลาดจากตะวันออกก่อนถึงแม่น้ำลพบุรีมีลักษณะผิวดินเป็นตะพักลึก 3 -

6 เมตร ล้อมรอบทางด้านทิศเหนือ ด้านตะวันตกและด้านใต้ เมื่อถึงฤดูน้ำหลากน้ำจะท่วมบริเวณรอบ ๆ ทำให้เห็นเมืองลพบุรีเป็นแหลมยื่นออกจากแผ่นดินด้านตะวันออก เมืองลพบุรีจึงมีลักษณะภูมิประเทศเหมาะสมที่จะเป็นเมืองด่านศึก ซึ่งทำให้ลพบุรีไม่เคยตกเป็นเมืองร้างมาก่อนเลย

2.2 โครงสร้างของเมือง

เมืองลพบุรีมีศูนย์รวมกิจกรรมแยกเป็น 3 บริเวณได้แก่

(1) บริเวณเมืองเก่าซึ่งมีโบราณสถานแห่งประวัติศาสตร์และโบราณคดีจำนวนมาก

(2) บริเวณวงเวียนศรีสุริโยทัย (วงเวียนสระแก้ว) ซึ่งแยกไปทางทิศตะวันออกของเมืองเก่า เป็นบริเวณที่มีการขยายตัวระยะที่ 2 เป็นบริเวณสถานีขนส่งและพาณิชยกรรม

(3) บริเวณวงเวียนสมเด็จพระนารายณ์มหาราชอยู่ทางทิศตะวันออกของวงเวียนศรีสุริโยทัย ที่ถนนพหลโยธินหรือทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 ตัดผ่าน เป็นบริเวณศูนย์ราชการของจังหวัดลพบุรี

ทั้งสามบริเวณมีถนนนารายณ์มหาราชเชื่อมจากถนนพหลโยธินผ่านไปทางทิศตะวันตก ผ่านวงเวียนศรีสุริโยทัย และเมืองเก่าไปออกทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 311 ที่ไปจังหวัดสิงห์บุรี ถนนดังกล่าวเป็นถนนสายหลักสายเดียวของเมือง ส่วนถนนสายอื่นที่ช่วยการสัญจรทางทิศใต้ได้แก่ถนนรามเดโช ถนนศรีปราษฎ์และถนนสีดา มีผิวจราจรแคบทำให้ช่วยการสัญจรได้ไม่เต็มที่ ถนนทั้งหมดมีระบบถนนที่ไม่ต่อเนื่องกัน ทำให้การสัญจรไม่สะดวก

2.3 การใช้ประโยชน์ที่ดิน

บริเวณเมืองเก่าซึ่งมีการพัฒนาต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน มีการใช้ประโยชน์ที่ดินหลายประเภทปะปนกันบนที่ดินแปลงเล็ก ๆ ทำให้มีการใช้ที่ดินเข้มข้น มีอัตราความหนาแน่นของประชากรสูง และมีการบุกรุก

โบราณสถานต่าง ๆ โดยทั่วไป ทำให้เกิดแหล่งเสื่อมโทรมในบริเวณเมืองเก่า ถนนในบริเวณเมืองเก่าเป็นถนนแคบสายสั้น ๆ ตัดผ่านบริเวณโบราณสถานต่าง ๆ เมื่อมีการสัญจรคับคั่งและการใช้รถขนาดใหญ่ผ่านบริเวณดังกล่าว ทำให้เกิดการสิ้นสะเทือนเป็นเหตุให้โบราณสถานชำรุดได้โดยง่าย

บริเวณวงเวียนศรีสุริโยทัย (วงเวียนสระแก้ว) การใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณรอบ ๆ วงเวียนเป็นประเภทพาณิชยกรรมและรอบนอกนั้นเป็นที่อยู่อาศัยและสวนสาธารณะ

บริเวณวงเวียนสมเด็จพระนารายณ์มหาราชซึ่งเป็นส่วนขยายของเมืองลพบุรีหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง การใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณรอบวงเวียนเป็นสถานที่ราชการ และรอบนอกของสถานที่ราชการมีการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย พื้นที่ด้านทิศเหนือของถนนนารายณ์มหาราช ระหว่างวงเวียนสมเด็จพระนารายณ์มหาราชกับวงเวียนศรีสุริโยทัยกับเมืองเก่าลพบุรีก็มีการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นค่ายทหารเช่นกัน จึงเป็นพื้นที่ที่การพัฒนาไม่สามารถขยายเข้าไปได้ การใช้ประโยชน์ที่ดินจึงเป็นแถบยาวจากเมืองเก่าลพบุรีออกมาทางด้านตะวันออกถึงวงเวียนสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และมีการขยายไปทางตะวันตกบ้างแต่ไม่มากนัก การใช้ประโยชน์ที่ดิน ที่ขยายออกมาโดยทั่วไปเป็นที่อยู่อาศัยเป็นส่วนใหญ่

2.4 ลักษณะประชากร

ประชากรในเขตเทศบาลเมืองลพบุรี พ.ศ. 2507 มี 28,500 คน และ พ.ศ. 2526 มี 36,678 คน การเปลี่ยนแปลงประชากรระหว่าง พ.ศ. 2507 - 2526 มีการเปลี่ยนแปลงใกล้เคียงกันทุกปี นอกจาก พ.ศ. 2526 ประชากรลดลงจาก พ.ศ. 2525 เนื่องจากเส้นทางคมนาคมและการสัญจรในเมืองลพบุรีสะดวกขึ้น ประชากรอยู่อาศัยนอกเขตเทศบาลมากขึ้น ทำให้ประชากรในเขตเทศบาลมีการขยายตัวลดลง

เมืองลพบุรีมีลักษณะพิเศษที่เป็นเมืองค่ายทหาร จึงมีประชากรส่วนหนึ่งอยู่ในเขตทหาร ซึ่งไม่ได้รวมอยู่ในการสำรวจประชากรของเทศบาล

จำนวนประชากรในขนาดตลิ่งเมืองคาดว่าในเขตเทศบาลมีการขยายตัว 1.53 เปอร์เซ็นต์ เขตฝั่งเมืองรวมมีการขยายตัว 2.52 เปอร์เซ็นต์ และในอำเภอเมืองลพบุรีมีการขยายตัว 3.73 เปอร์เซ็นต์ พ.ศ. 2541 สำนักผังเมืองคาดว่าในเขตเทศบาลมีประชากร 46,100 คน เขตฝั่งเมืองรวมมีประชากร 107,000 คน อำเภอเมืองลพบุรีมีประชากร 395,800 คน

ความหนาแน่นประชากร พ.ศ. 2526 ในเขตเทศบาล 8.6 คนต่อไร่ เขตฝั่งเมืองรวม 3.6 คนต่อไร่ และอำเภอเมืองลพบุรี 2.2 คนต่อไร่

3. ทิศทางการขยายตัวของชุมชนเมืองลพบุรี

จากการศึกษาลักษณะทางภูมิศาสตร์และการใช้ประโยชน์ที่ดินแล้วพบว่า ชุมชนเมืองลพบุรีมีพื้นที่รองรับการขยายตัวทางด้านทิศตะวันออกของเมืองเก่ามาก ทางด้านทิศเหนือเป็นที่ลุ่ม จึงมีพื้นที่รองรับการพัฒนาที่น้อย ด้านทิศตะวันตกและทิศใต้มีการขยายตัวบ้างตามแนวแม่น้ำลพบุรีทั้ง ๆ ที่พื้นที่เป็นที่ลุ่ม และด้านทิศใต้ของถนนนารายณ์มหาราชที่เป็นถนนสายประธานของชุมชนเมือง มีพื้นที่รองรับการพัฒนาน้อยเพราะเลยออกไปเป็นพื้นที่จัดรูปที่ดินของสำนักปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

นอกจากข้อจำกัดทางลักษณะผิวดินดังกล่าวแล้วชุมชนเมืองลพบุรียังมีแม่น้ำลพบุรี คลองชลประทานและทางรถไฟเป็นแนวเส้นขอบกันแต่ละบริเวณ นอกจากนั้นยังมีเขตทหารเป็นบริเวณที่หยุดกั้นการพัฒนาไว้ เมืองลพบุรีจึงมีพื้นที่ที่จะพัฒนาได้น้อย คือทางด้านตะวันออกของเมืองเก่าเท่านั้น ส่วนด้านตะวันตกและ

ด้านใต้มีพื้นที่รองรับการพัฒนาเพียงเล็กน้อย ส่วนด้านเหนือยังมีพื้นที่รองรับการพัฒนาน้อยกว่าด้านอื่น

4. การพัฒนาเมืองเก่าลพบุรีโดย “วิธีการพัฒนาเชิงอนุรักษ์”

เมืองลพบุรีมีพื้นที่การขยายตัวในเมืองและบริเวณรอบ ๆ เมืองเก่าที่น้อย การขยายตัวของชุมชนเมืองจึงขยายออกรอบนอกเร็วขึ้น ประกอบกับรัฐบาลได้ชี้นำทิศทางการขยายตัวของเมืองไปทางทิศตะวันออกอย่างชัดเจนด้วยการสร้างเมืองใหม่และศูนย์ราชการใหม่ ประกอบกับโบราณสถานในเมืองเก่าลพบุรีไม่ถูกขุดทำลายมาก นอกจากบางบริเวณที่ถูกทำลายด้วยการสันตะเทียนของยวดยานอันเกิดจากการคมนาคมไม่ว่าจะเป็นรถไฟหรือรถยนต์ ที่มีเส้นทางสัญจรผ่านเมืองเก่าทั้งสิ้น เมื่อการขยายตัวของประชากรขยายออกไป บริเวณเมืองเก่าก็ถูกบุกรุกทำลายน้อยลง ทำให้สามารถบูรณะและปฏิสังขรณ์โบราณสถานขึ้นมาได้ให้สอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอยอย่างใหม่ การพัฒนาพร้อม ๆ ไปด้วยการบูรณะและปฏิสังขรณ์โบราณสถานและสิ่งแวดล้อมธรรมชาตินั้นเรียกว่า “การพัฒนาเชิงอนุรักษ์”

ตามแนวทางการพัฒนาเมืองในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539) เมืองลพบุรีเป็นเมืองศูนย์กลางความเจริญในภูมิภาคระดับ 4 มีบทบาทเป็นย่านการผลิตและบริการเชื่อมโยงกับชุมชนโดยรอบ เพื่อกระจายความเจริญไปสู่ชนบท

สำหรับเมืองเก่าลพบุรีมีบริเวณที่มีโบราณสถานศาสนสถานและวัดร้างหลายแห่ง ส่วนใหญ่รวมกันอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน และอยู่ในระยะที่สามารถเดินทางชมได้โดยมีเส้นทางผ่านศูนย์กลางบริเวณเมืองเก่าด้านกว้างประมาณ 1 กิโลเมตรและด้านยาวประมาณ 1.4 กิโลเมตร นอกจากนั้นยังมี ศาสนสถานตามแนวแม่น้ำลพบุรีอีก หากมีการจัดเส้นทางสัญจรชมโบราณสถาน

ศาสนสถาน และวัดร้างต่าง ๆ ดังกล่าวให้สามารถเดินทางได้โดยรถยนต์ ยานพาหนะขนาดเล็กอื่น ๆ และเดินเท้า โดยมีการจัดเส้นทางสัญจรให้เหมาะสมกับเวลาที่เสียไปในการชม อาจชมโดยฉาบฉวยหรือละเอียดเพื่อการศึกษา และบางที่อาจจัดให้ผู้ชมสามารถเดินทางกลับโดยรถไฟหรือรถโดยสารอื่นได้ก็จะทำให้เมืองเก่าลพบุรีเป็นที่น่าสนใจยิ่งขึ้น การพัฒนาดังกล่าวจะทำให้มีการเกิดสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มขึ้นตามบริเวณที่ไม่มีโบราณสถาน ศาสนสถาน และวัดร้าง แต่เป็นบริเวณที่เชื่อมต่อกับบริเวณดังกล่าวได้แก่ ร้านค้า ร้านขายของที่ระลึก ร้านอาหาร ภัตตาคาร โรงแรม ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ฯลฯ ดังนั้นจึงต้องมีการควบคุมและกำกับดูแลสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยต้องควบคุมทั้งกิจกรรมที่จะเกิด และรูปแบบของอาคารและงานสถาปัตยกรรมอื่น ๆ ในบริเวณที่อาจเกิดสิ่งอำนวยความสะดวกขึ้น นอกจากนั้นยังต้องควบคุมรูปแบบของอาคารและงานสถาปัตยกรรมอื่น ๆ ในบริเวณเมืองเก่าด้วย

การควบคุมและกำกับดูแลบางบริเวณที่อยู่ใกล้โบราณสถาน ศาสนสถานหรือวัดร้างที่สำคัญ จะต้องมี การควบคุมบริเวณดังกล่าวอย่างเข้มงวดกวดขัน ห้ามกิจกรรมบางประเภทมิให้เกิดขึ้นในบริเวณดังกล่าว ส่วนกิจกรรมบางประเภทที่ยอมให้เกิดขึ้นได้แต่ต้องก่อสร้างอาคารให้มีลักษณะกลมกลืนสอดคล้องกับบริเวณที่มีโบราณสถาน การควบคุมต้องควบคุมลักษณะอาคารทั้งหมดได้แก่ ความสูง รูปทรง ลักษณะอาคาร สีวัสดุ และหลังคา เป็นต้น สำหรับบางบริเวณที่อยู่ห่างออกไปก็ ต้องมีการควบคุมเช่นเดียวกัน แต่อาจไม่มีความเข้มงวดกวดขันเท่ากับบริเวณแรก บางบริเวณอาจต้องควบคุม เนื่องจากเมื่อมองจากบางจุดอาจมีมุมที่มองไปยังโบราณสถานแล้วทำให้เกิดความงดงาม จำเป็นต้องเปิดพื้นที่โล่งไม่ให้มีสิ่งก่อสร้างหรือไม่ให้มีต้นไม้สูงบดบังทิวทัศน์ บริเวณต่าง ๆ ดังกล่าวต้องถูกควบคุม

ความเจริญตามความเหมาะสมด้วย การพัฒนาตามหลักเกณฑ์ดังกล่าว เรียกว่า “การพัฒนาเชิงอนุรักษ์” คือการพัฒนาให้สอดคล้องกับการบูรณะและปฏิสังขรณ์โบราณสถาน

เมืองเก่าลพบุรีมีบริเวณที่สำคัญที่สุดได้แก่ พระราชวังนารายณ์ราชนิเวศน์ และบริเวณรอบ ๆ ได้แก่ วัดเสารทอง วัดปืน บ้านวิชาเยนทร์ เทวสถานปรางค์-แขก สระมนโรรักษ์ ศาลลูกศร (หลักเมือง) ป้อมท่าโพธิ์ วัดป่าธรรมโศภณ วัดตองปุ วัดพระยาออก ศาลพระกาฬ พระปรางค์สามยอด วัดนครโกษา วัดมเหศวร วัดสันเปาโล ป้อมชัยชนะสงคราม วัดบันไดหิน วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ วัดราชา วัดอินทรา วัดกวิศราราม วัดเชิงท่า และคูเมือง กำแพงเมือง นอกจากนี้ยังมีโบราณสถานและศาสนสถานบริเวณรอบ ๆ เมืองเก่าอีกได้แก่ วัดนิโครธ ประตุนิเวศน์ สระแก้ว พระที่นั่งเย็น วัดพรหมศาสตร์ สระเสวย และคูเมือง กำแพงเมืองอีก 2 ชั้น

จากตำแหน่งและจำนวนโบราณสถาน ศาสนสถาน วัดร้าง และเส้นทางสัญจร อาจแบ่งกลุ่มโบราณสถานตามเส้นทางเดินชมได้ 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มพระราชวังนารายณ์ราชนิเวศน์ กลุ่มวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ และกลุ่มด้านทิศเหนือของเมืองเก่ามีวัดป่าธรรมโศภณ และวัดตองปุ สำหรับโบราณสถานนอกเมืองเก่าตั้งอยู่กระจัดกระจายต้องเดินทางโดยรถยนต์

เมื่อกำหนดเส้นทางสัญจรเพื่อชมโบราณสถาน ศาสนสถาน และวัดร้างต่าง ๆ แล้ว ควรกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เสริมการสัญจร พร้อมทั้งกำหนดบริเวณที่ตั้ง และห้ามกิจกรรมบางประเภทที่ขัดแย้งกับลักษณะของเมืองเก่า บริเวณที่ปราศจากโบราณสถาน ศาสนสถาน และวัดร้างแต่อยู่ระหว่างบริเวณดังกล่าว และเป็นบริเวณที่ผู้สัญจรจะต้องเดินทางผ่าน ต้องมีการควบคุมอาคารและกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นใหม่ประโยชน์ใช้สอยและลักษณะอาคารสอดคล้องกลมกลืนกับบริเวณที่มีโบราณสถาน

ความเข้มข้นหรือไม่ในการควบคุมนั้นขึ้นอยู่กับความสำคัญของบริเวณและโบราณสถานนั้น ๆ ซึ่งต้องมีการศึกษาให้รอบคอบและกำหนดลงไปให้ชัดเจนก่อน

การควบคุมบริเวณและอาคารควรใช้องค์การที่มีอยู่เดิมให้ได้ประโยชน์สูงสุด หากไม่เคยมีหน้าที่ควบคุมต้องกำหนดหน้าที่เพิ่มเติมให้ และต้องมีองค์กรประสานงานเพื่อให้การปฏิบัติงานสอดคล้องกันด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการควบคุมควรใช้ที่มีอยู่ให้ได้ประโยชน์สูงสุดก่อน เช่น พระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และประกาศอื่น ๆ ที่มีอยู่ควรนำมาปรับใช้ หากใช้ไม่ได้ไม่เหมาะสมต้องมีการปรับปรุงแก้ไข หากใช้ไม่ได้ผลหรือยังไม่เหมาะสมอีกค่อยออกกฎ ระเบียบ ข้อบังคับและประกาศใหม่ให้ใช้ได้เหมาะสมที่สุด งบประมาณของรัฐบาลที่ใช้ในการพัฒนาสาธารณูปโภค และสาธารณูปการของรัฐ เป็นเครื่องมืออันหนึ่งที่สามารถชี้้นำการพัฒนาให้ชัดเจนได้ หากมีนโยบายให้การพัฒนาเมืองเก่าเป็นการพัฒนาเชิงอนุรักษ์ก็สามารถวางแผนและจัดสรรงบประมาณให้เหมาะสมกับการพัฒนาเมืองเก่าได้

การสร้างความร่วมมือกับประชาชนก็เป็นเครื่องมือในการปฏิบัติอีกอย่างหนึ่ง ก่อนอื่นต้องประชาสัมพันธ์กับประชาชนให้เห็นความสำคัญของสิ่งที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของชาติและเผ่าพันธุ์ ได้แก่ โบราณสถาน แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดี แล้วจึงประชาสัมพันธ์ให้เข้าใจแผนการพัฒนาเชิงอนุรักษ์ พร้อมทั้งอธิบายให้ประชาชนเข้าใจว่าหากพัฒนาด้วยหลักการดังกล่าวแล้ว ประชาชนจะได้รับประโยชน์อย่างไรทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม เช่นจะมีรายได้เพิ่มขึ้น และจะได้รับความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ของชาติพร้อมกันไปด้วย เมื่อประชาชนเข้าใจแล้วจึงขอความร่วมมือและ

แนะนำวิธีการปฏิบัติเพื่อให้ความร่วมมือ หากประชาชนส่วนใหญ่เข้าใจและให้ความร่วมมือแล้ว ประชาชนส่วนน้อยที่เหลืออยู่ก็จะคล้อยตามหรือแม้จะไม่คล้อยตามก็ทำให้องค์กรที่ควบคุมดูแลมีความมั่นใจในการปฏิบัติงานยิ่งขึ้น

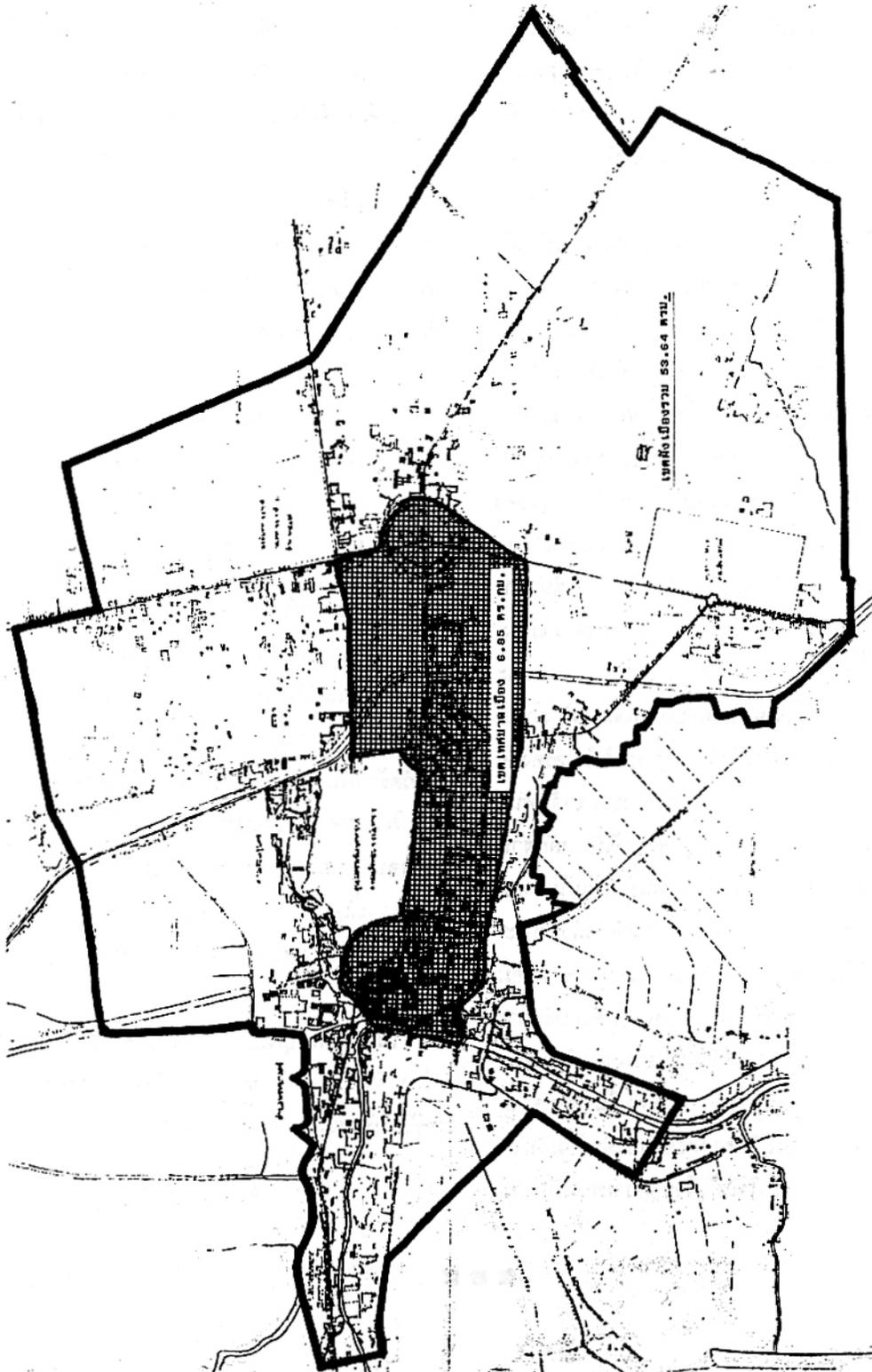
การนำแผนไปสู่การปฏิบัติให้เป็นจริงได้นั้นเป็นสิ่งจำเป็นและต้องใช้เวลาและความพยายามมาก ดังนั้นองค์กรและบุคลากรที่เกี่ยวข้องต้องไม่ย่อท้อแม้จะต้องใช้เวลานานในแต่ละขั้นตอน เช่นการประชาสัมพันธ์ การขอความร่วมมือ การปฏิบัติงาน และการประเมินผล ดังนั้นจึงต้องการองค์กรและบุคลากรที่มีความอดทนและปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องจึงจะทำให้งานสำเร็จได้

5. สรุป

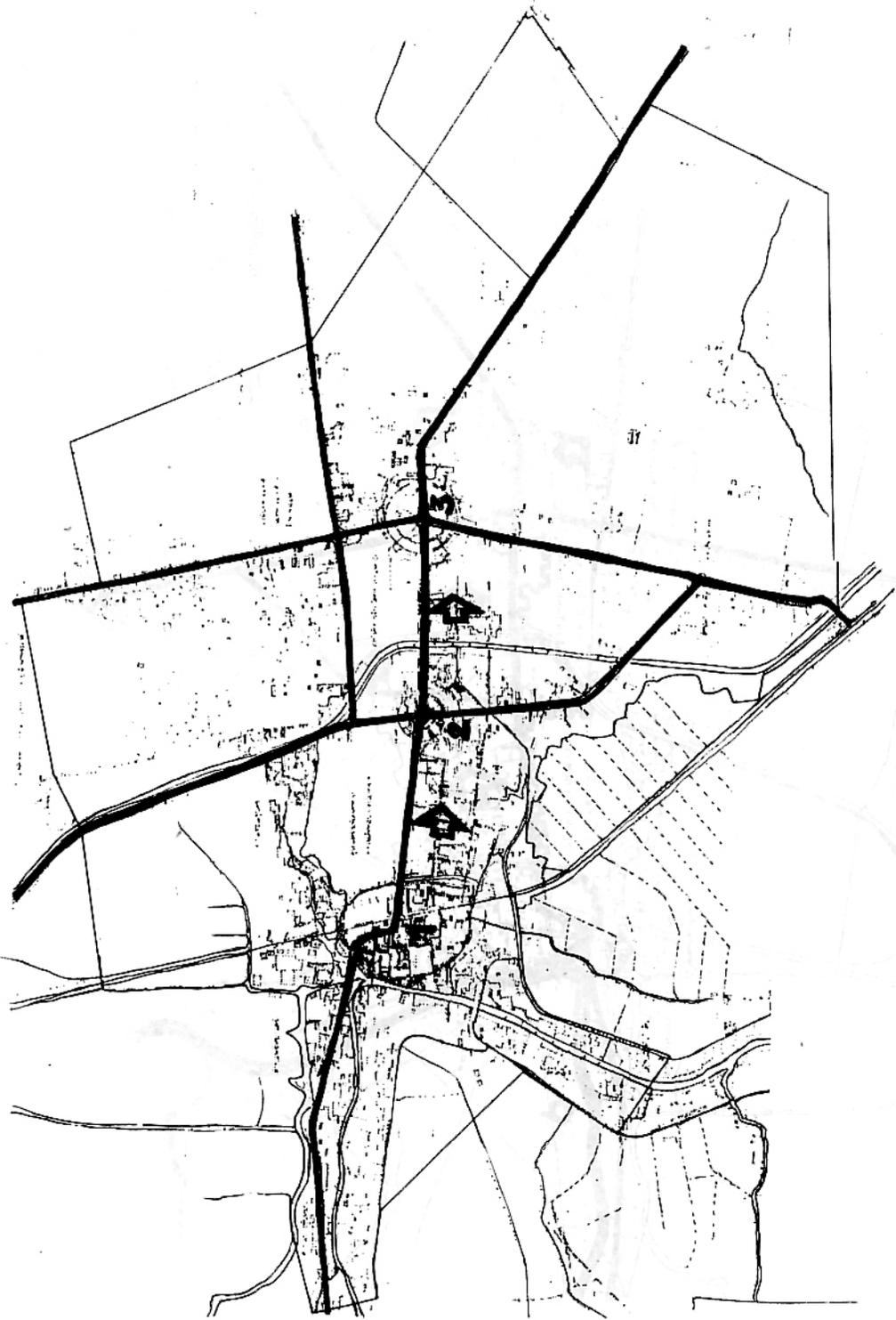
การพัฒนาเชิงอนุรักษ์คือ การพัฒนาชุมชนเมืองควบคู่ไปกับการบูรณะและปฏิสังขรณ์โบราณสถาน และควบคุมบริเวณที่เกี่ยวข้อง บริเวณใกล้เคียงกับบริเวณที่ตั้งโบราณสถานและตัวโบราณสถาน ศาสนสถาน และวัดร้างนั้น โดยจะต้องมีวิธีการกำหนดให้ชัดเจนหากบริเวณพัฒนาเชิงอนุรักษ์มีสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมก็ต้องอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมด้วย การพัฒนาดังกล่าวจะแตกต่างกับการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจซึ่งจะมีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจด้านเดียวเป็นตัวนำในการพัฒนา

เมืองเก่าลพบุรีมีโบราณสถาน ศาสนสถาน และวัดร้าง จำนวนมาก จึงสามารถใช้วิธีการพัฒนาเชิงอนุรักษ์ในบริเวณเมืองเก่าลพบุรีให้เหมาะสมได้

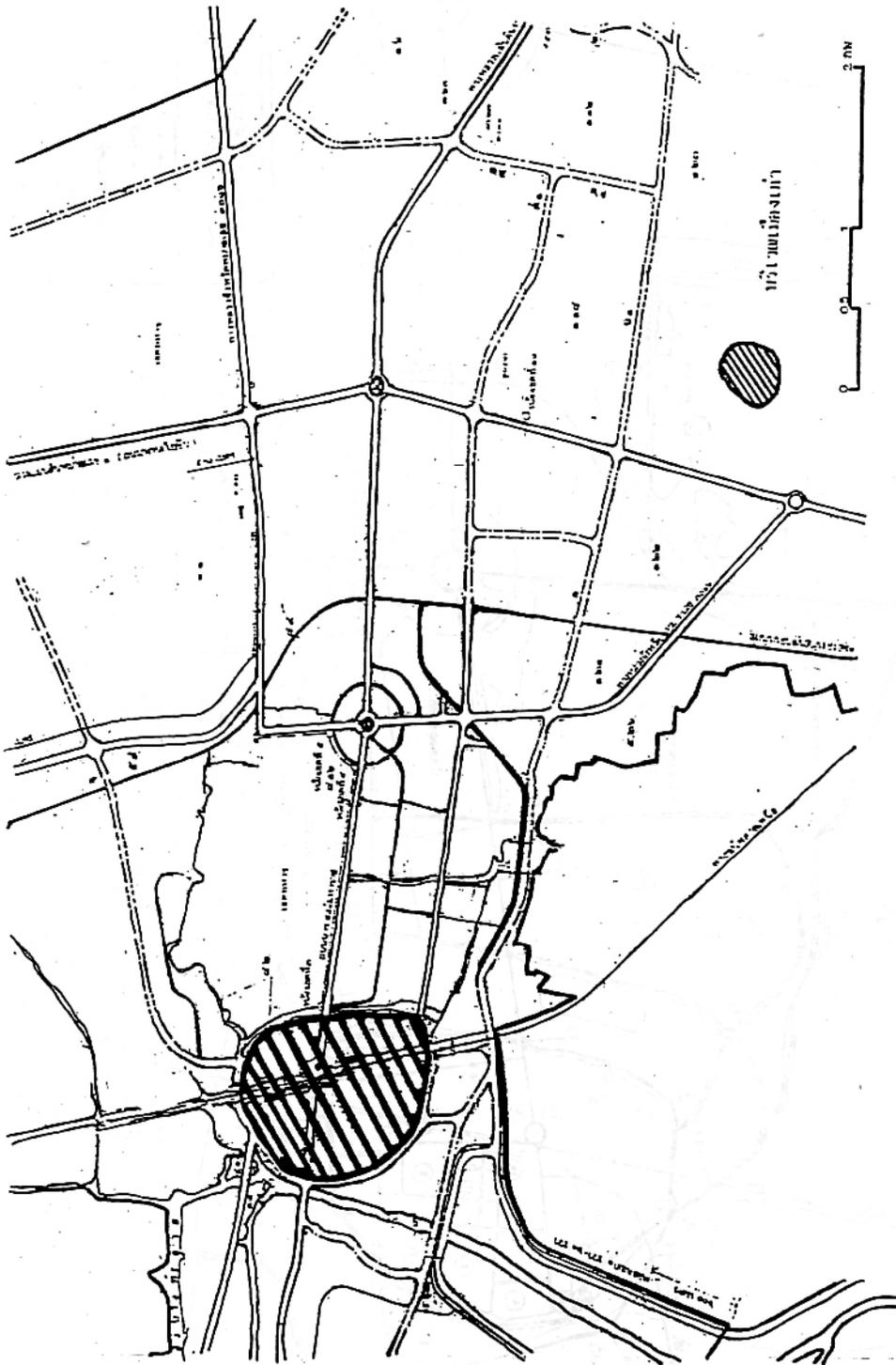

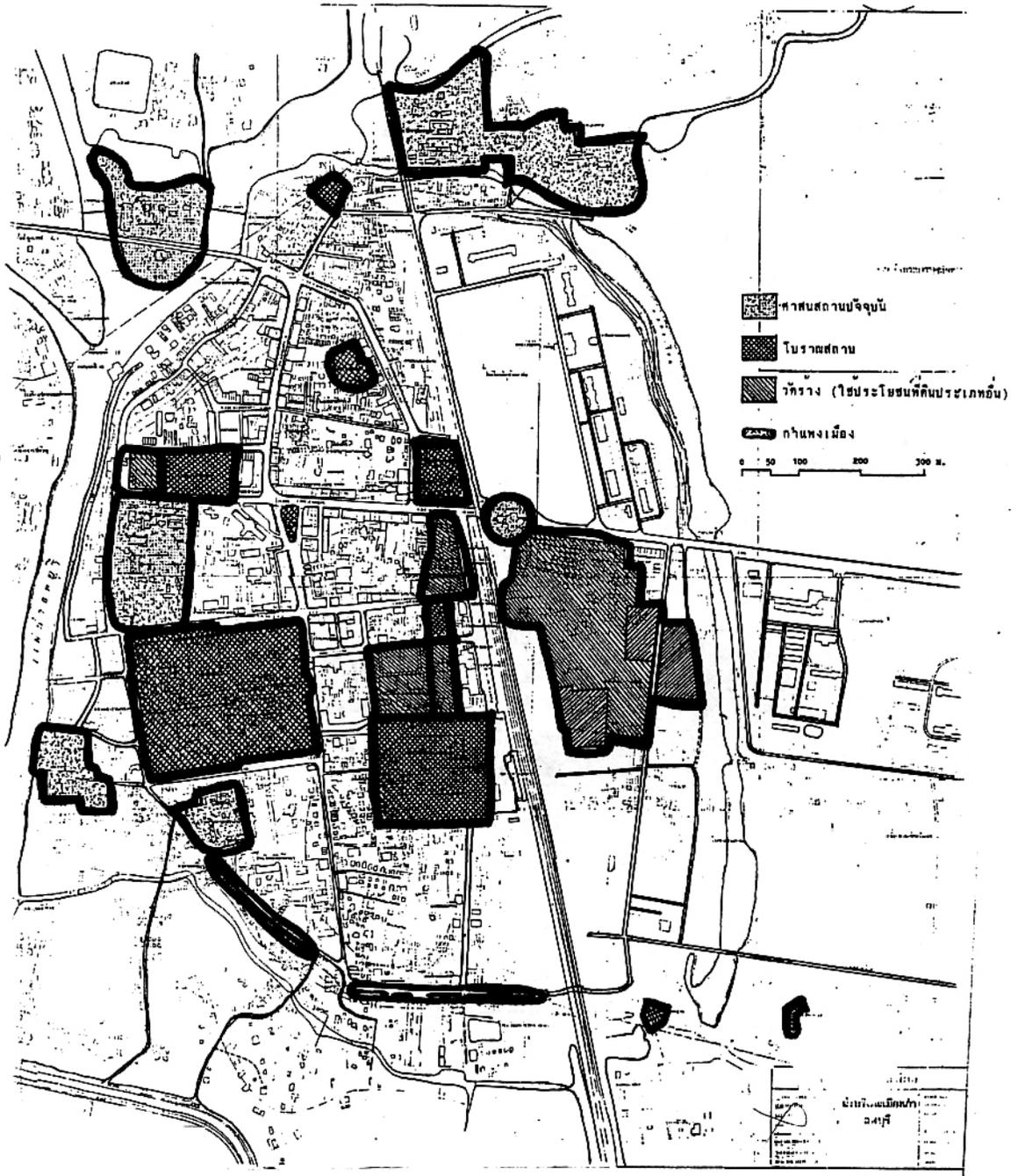
แผนที่หมายเลข 7
แสดงเขตเทศบาลและเขตเมืองรวมเมืองลพบุรี

แผนที่หมายเลข 2
แสดงทิศทางการขยายตัวของชุมชนเมืองลพบุรี ระยะแรก

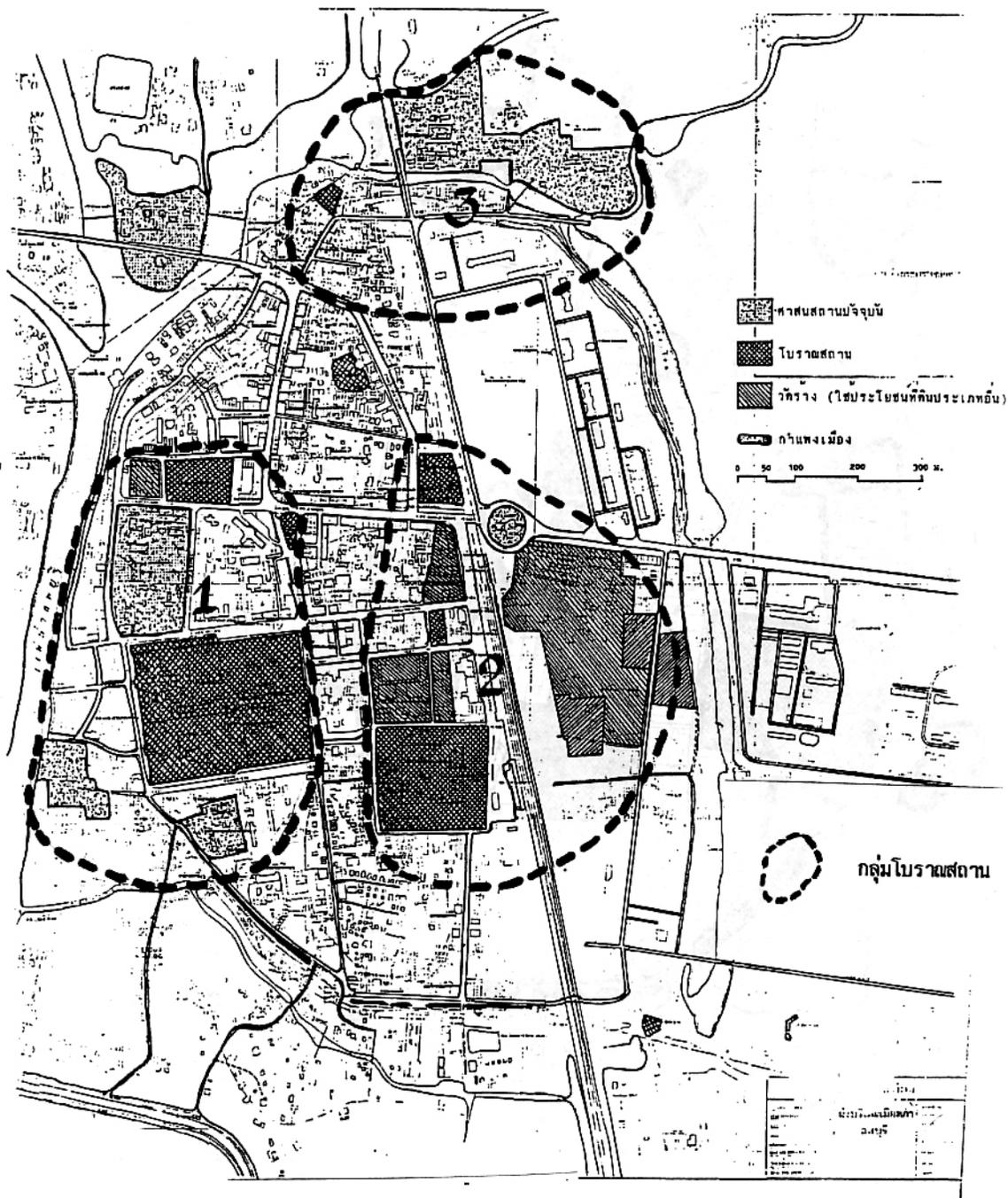
แผนที่หมายเลข 5
 แสดงโครงการผังเมืองรวมเมืองลพบุรี
 ที่มา : สำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย

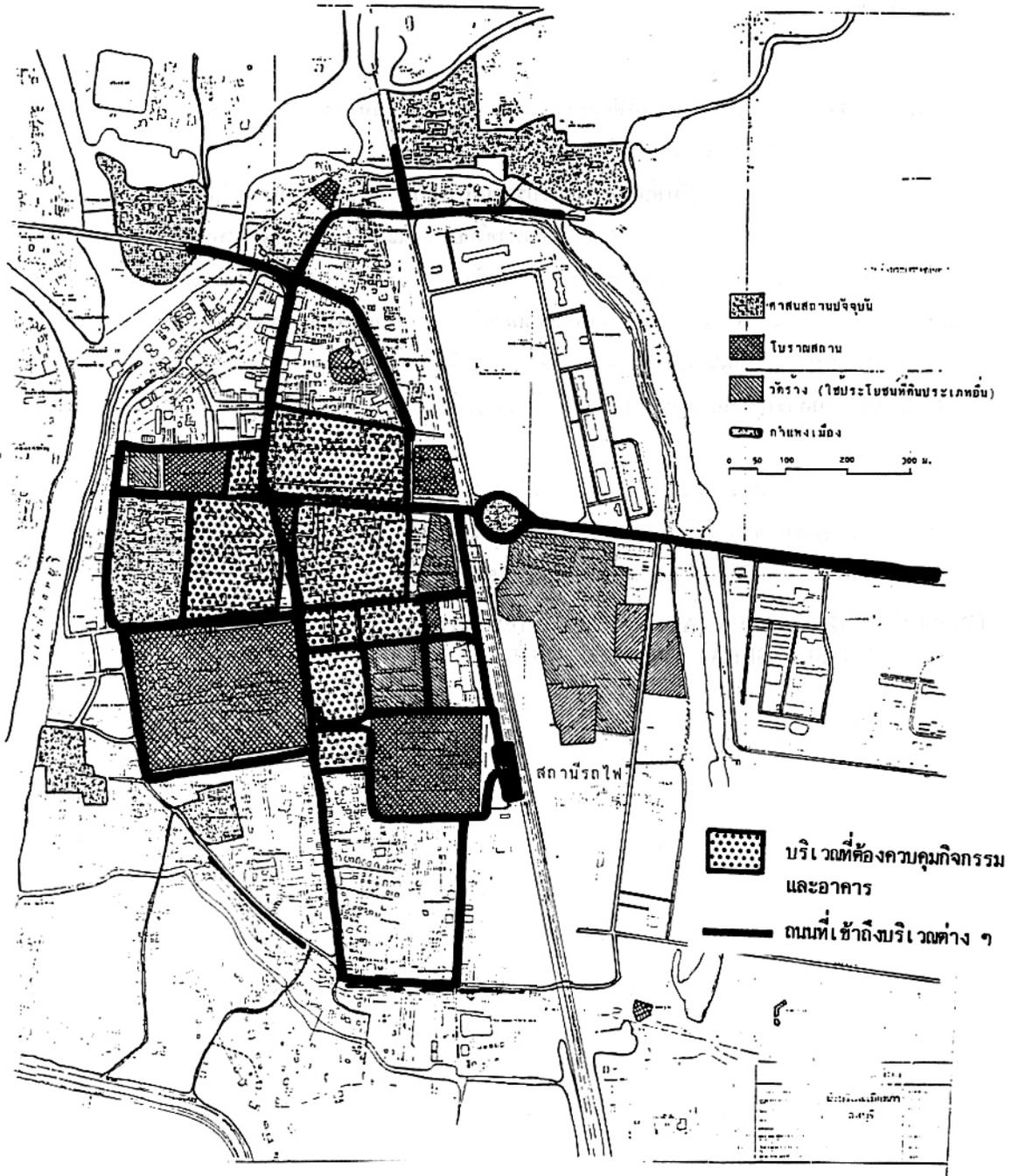
แผนที่หมายเลข 6

แสดงบริเวณโบราณสถาน ศาลนสถาน และวัดร้างในชุมชนเมืองลพบุรี

ที่มา : กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ

แผนที่หมายเลข 7
แสดงกลุ่มโบราณสถาน ศาสนสถาน และวัดร้างในเมืองเก่าลพบุรี

แผนที่หมายเลข 8

แสดงบริเวณที่ต้องควบคุมการพัฒนาตามวิธีการพัฒนาเชิงอนุรักษ์เมืองเก่าลพบุรี

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร, ร่างแผนแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมฉบับที่ 4, แผนพัฒนาการศึกษาศาสนา และวัฒนธรรม ของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 7 (2535 - 2539)

_____, แผนงานอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานเมืองลพบุรีและบริเวณโดยรอบ, ตามโครงการอนุรักษ์เขตเมืองเก่าลพบุรี ของกระทรวงมหาดไทย, โดยแผนงานอนุรักษ์เผยแพร่และพัฒนาศิลปะและ วัฒนธรรม แผนพัฒนาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของกระทรวงศึกษาธิการ, ม.ป.ป.

คณะอนุกรรมการวางแผนพัฒนาเมือง, แนวทางพัฒนาเมืองในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7, (2523 - 2539) คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2534.

สำนักผังเมือง, เอกสารประกอบการปรับปรุงผังเมืองรวมเมืองลพบุรี, สำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย, ม.ป.ป.

_____, ผังเมืองรวมลพบุรี, สำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย, ม.ป.ป.

ภูธร ภูมะธ, ความสำคัญของคูเมือง คันดิน กำแพงเมือง ลพบุรี, ปัญหาการบุกรุกทำลายและแนวทางแก้ไข, กรุงเทพฯ : บริษัท พี เอ ลีฟวิ่ง จำกัด, 2534.

UNESCO, THE CONSERVATION OF CITIES, THE UNESCO PRESS, REDWOOD BURN LIMITED, GREAT BRITAIN. 1975.